

Міністерство освіти і науки України
Київський національний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
Академічне товариство ім. М.Балудянського (м.Кошице, Словаччина)
Вища школа економіки і права імені
проф. Едварда Ліпінського (м. Кельце, Польща)
Університет Яна Кохановського (м. Кельце, Польща)
Тбіліський державний університет імені
Іване Джавахішвілі (м. Тбілісі, Грузія)
Технічний університет (м. Кошице, Словаччина)
Університет «Petre Andrei» (м. Яси, Румунія)
Університет суспільних наук (м. Лодзь, Польща)
Folkuniversitetet (м. Уппсала, Швеція)

До 50-річчя Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ VI Міжнародної науково-практичної конференції

17 – 19 вересня 2018 року

Частина II

Вінниця 2018

УДК 338:339.92(477)

Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: Збірник наукових праць VI Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. – Ч. 2. - 496 с.

У збірнику наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції розглядаються питання управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства в сучасних умовах; актуальні проблеми менеджменту та фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України; проблеми обліково-аналітичного, контрольного та інформаційного забезпечення управління підприємства. Досліджуються інноваційні моделі та інформаційні технології в науці, освіті, економіці; теоретичні та практичні аспекти сучасного товарознавства; актуальні проблеми, тенденції, перспективи розвитку готельно-ресторанного та туристичного бізнесу в Україні, державотворчі процеси в Україні як фактори сталого розвитку сучасної правової доктрини. Висвітлюються питання євроінтеграції України: історичні, економічні, соціально-політичні орієнтири та здоров'язберігаючі аспекти; інтерактивні технології та методи навчання як засіб формування іншомовної професійної компетенції.

Розраховано на науковців, спеціалістів, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

Редакційна колегія: Голова редакційної колегії – **Замкова Н.Л.**, д.філос.н., проф.
Відповідальний секретар – **Мартинова Л.Б.**, д.е.н., доц.

Члени редакційної колегії:

Власенко В.В., д.б.н., проф., **Ліщинська Л.Б.**, д.т.н., проф., **Мироненко М.Ю.**, д.н.держ.упр., доц., **Овсюк Н.В.**, д.е.н., доц., **Стопчак М.В.**, д.і.н., проф., **Гарбар В.А.**, к.е.н., доц., **Гладь С.В.**, к.філол.н., доц., **Лозовський О.М.**, к.е.н., доц., **Половенко Л.П.**, к.пед.н., доц., **Панькевич В.М.**, к.ю.н., доц., **Поліщук І.І.**, к.е.н., доц., **Сальникова С.В.**, к.н.фіз.вих., доц., **Тернова А.С.**, к.т.н., доц.

Друкується за ухвалою Вченої Ради Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ.

Наукові роботи друкуються в авторській редакції.

ISBN 978-966-629-863-1

Власенко І.В., д.е.н., доцент Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ ДИНАМІКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ.....	146
Гринь В.В. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАЛОМНИЦТВА НА ВІННИЧЧИНІ.....	153
Іваніщева О.А. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ ВИРОБНИЦТВО І СПОЖИВАННЯ СИРУ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.....	165
Кізюн А.Г., к.геогр.н., доцент Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ЛАНДШАФТІВ ЯК ЧИННИК ЗАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ТА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ.....	173
Лук'янець А.В. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ ТУРИЗМ У СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	185
Мазуркевич І.О., к.е.н. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ВІННИЧЧИНІ.....	190
Онищук Н.В., к.е.н. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	201
Семко Т.В., к.т.н. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ КЛАСИФІКАЦІЯ СИРІВ СУЧАСНОГО АСОРТИМЕНТУ.....	206

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ АСПЕКТИ

Бичков М.М., к.філос.н., доцент Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ – НЕОБХІДНА УМОВА ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	214
Гринчук А.А., к.н.фіз.вих. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ І СПОРТОМ НА РОЗУМОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ТА ЇХ ОСОБИСТІСТЬ.....	224

---

4. Кравців Р.Й., Хоменко В.І., Островський Я.Ю. Молочна справа: Навч. видання / Р.Й. Кравців, В.І. Хоменко, Я.Ю. Островський. – Київ: Вища школа, 1998. – 279 с.

5. Поліщук Г.Є., Савченко О.А., Онопрійчук О.О. Технологія сиру. Конспект лекцій для студентів спец. 6.091700 “Технологія зберігання, консервування і переробки молока” напряму 0917 “Харчова технологія та інженерія” всіх форм навчання / Укл. Г.Є.Поліщук, О.А. Савченко, О.О. Онопрійчук. – К.: НУХТ. – 2006 р. – 131 с.

6. Саєнко В.П., Бацура С.Б. З історії сироробства / В.П. Саєнко, С.Б. Бацура // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. – Том 10, № 3(38) Частина 3, 2008

7. Семко Т.В. Перспективні напрямлення в виробництві кислотно-сичужних сирів / Т.В Семко // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. – Том 18, № 2 (68) 2016

8. https://issuu.com/annabondarchuk/docs_ (Довідник експортера молочної продукції)

УДК 338.483.11(21)(045)

Кізюн А.Г., к.геогр.н., доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ЛАНДШАФТІВ ЯК ЧИННИК

ЗАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ТА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Розглянуто проблему теоретико-методологічних засад дослідження сільських ландшафтів, виявлена сутність поняття «сільський ландшафт» і «сільський селитебний ландшафт», розглянуто роль і значення сільських ландшафтів у формуванні сучасної структури антропогенних ландшафтів. На прикладі окремого регіону - Поділля розглянуто особливості формування та функціонування сільських ландшафтів залежно від природних і суспільних факторів, їх структура і типологія. В типологічній класифікації сільських ландшафтів Поділля виділено три роди: долинні, плакорно-міжрічкові та

«низькогірні», а в їх структурі 12 типів сільських ландшафтів. Надалі роди об'єднані в крайові підтипи і зональні типи. Розроблено класифікацію сільських ландшафтів Поділля: клас – підклас - зональний тип - крайової підтип - тип місцевості і вид. Розглянуто особливості висотної диференціації сільських ландшафтів і в залежності від цього різноманітність їх внутрішньої структури. Враховуючи класифікацію сільських ландшафтів Поділля, їх регіональні відмінності, а також схеми фізико-географічного та господарського районування Поділля, складена схема районування сільських ландшафтів Поділля, де виділено 2 зональних, 4 краєвих та 12 районів сільських ландшафтів. Розглянуто проблему відновлення та оптимізації сільських ландшафтів Поділля, визначено шляхи їх раціонального відродження: об'єднання «двох культур» (попереднього і сучасного досвіду), створення спеціалізованих музеїв і музеїв під відкритим небом, залучення зарубіжних і вітчизняних інвестицій для відродження сіл, їх окремих частин або об'єктів .

Ключові слова: *сільські ландшафти, поселення, типи місцевостей, типологія, класифікація, селитебне районування, раціональне природокористування.*

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. процес розселення й формування сільських ландшафтів в Україні переживає глибокі якісні зміни. Перехід до ринкової економіки в 90-х роках ХХ ст. спричинив посилення галузево-структурних і територіальних диспропорцій, що в першу чергу чітко відобразилось на погіршенні стану сільських ландшафтів, особливо депресивних територій. З іншого боку спостерігається тенденція розвитку субурбанізації, що проявляється у значному рості темпів забудови й розширення площ та кількості населення сіл приміських зон. Це призводить до зростання інтенсивності природокористування у приміських і значного послаблення у віддалених (депресивних) районах. За таких умов стратегія природокористування повинна бути зорієнтована не стільки на зниження або збільшення антропогенного навантаження, скільки на його раціональний просторовий розподіл. Сільська мережа в цьому просторовому розподілі, особливо в сільських регіонах, має суттєве значення, є своєрідним каркасом для

подальшого розвитку чи занепаду будь-якої території. Разом з тим, у порівнянні з міськими ландшафтами, сільські в Україні досліджені значно менше (Л.І. Воропай, М.М. Куниця 1982, 2004; Г.І. Денисик 1998, 2000; О.В. Борисова 2009), що до певної міри вплинуло на вибір теми дослідження та визначило її актуальність. Забезпечення збалансованого розвитку регіонів України є неможливим без вирішення проблем раціональної організації структури сільських ландшафтів, яка забезпечує комфортні умови життя й діяльності населення. Поділля в межах Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей загальною площею 60,9 тис. км² (10,1 % території України) – територія тривалого, щільного заселення, активного господарського освоєння, функціонування й тепер густої мережі сільських поселень (у середньому 7-8 сіл на 100 км²), є гарним модельним регіоном для дослідження сільських ландшафтів, вирішення проблем їх відродження, збереження, раціонального використання та охорони.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основи вивчення антропогенних ландшафтів, складовою частиною яких є і сільські, закладено в працях зарубіжних та вітчизняних вчених Ф.М. Мількова, В.С. Преображенського, В.О. Ніколаєва, Г.І. Швєбса, Л.І. Воропай, М.Д. Гродзинського, Г.І. Денисика, О.Ю. Дмитрука, В.П. Коржика, М.М. Куниці, Ю.Г. Тютюнника, П.Г. Шищенка, Ю.В. Яцентюка та ін.

Серед вітчизняних вчених першими сільські селитебні ландшафти почали вивчати Л.І. Воропай та М.О. Куниця. Вони детально розглянули «суть селитебних геосистем як складно генетичних інтегрованих систем», їх місце і роль у структурі природокористування фізико-географічних районів Поділля. В подальшому М.О. Куниця лише частково висвітлювала в окремих публікаціях сільські селитебні ландшафти. Сільські селитебні ландшафти Правобережної України, а пізніше й Лісополя України, розглянуті в монографіях Г.І. Денисика. В інших публікаціях зустрічаються лише окремі дані стосовно сільських селитебних ландшафтів. Цілеспрямованих досліджень немає.

Мета статті – виявити чинники та закономірності формування, особливості сучасної структури сільських ландшафтів Поділля, їх регіональні відміни для прогнозування змін, поліпшення та раціонального використання у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. У розумінні поняття «селитебний ландшафт» суттєвих розбіжностей у різних авторів немає: за основу взято визначення Ф.М. Мількова (1973). Враховуючи попередні та сучасні дослідження обґрунтовано таке визначення: селитебний ландшафт – це антропогенний ландшафт, що формується і функціонує під впливом селитебної діяльності людей [5]. Якщо селитебна діяльність людей призводить до розбудови міста – формується міський, містечка – містечковий, села – сільський ландшафт. Поняття «сільський ландшафт» значно ширше ніж «сільський селитебний ландшафт». Воно включає в себе не лише місця безпосереднього проживання людей (жилу забудову), але й сільську інфраструктуру: тракторні стани, ферми, заводи, кар'єри, дороги, ставки, що функціонують у межах сільського ландшафту.

До перших спроб пізнання наявних зараз сільських ландшафтів Поділля відносяться фрагменти оригінальних історико-географічних описів сільських (хуторів, фільварків, виселків, сіл) поселень регіону західноєвропейських авторів періоду середньовіччя: М. та І. Бельських, Д. Ботеро, Б. Віженера, А. Гвагніна, Г. Боплана, М. Кромера, Я. Длугоша, М. Меховського, Г. Шеделя та інших. Ці описи були комплексними (населення, господарство, природа), але безсистемними.

Описи сільських поселень Поділля розпочато у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. (П. Батюшков, Р. Заклінський, В. Гульдман, Н. Мольчановський, Д. Зубрицький, С. Рудницький, Д. Онацький, К. Тверітінов, М. Семашкевич, Г. Танфільєв, П. Тутковський, Є. Сецінський та інші). Це були історико-географічні, географо-статистичні, військово-статистичні та статистичні описи й дослідження, серед яких виокремились праці Подільського єпархіального історико – статистичного комітету та

окремих церковних служителів. У цих працях, крім описів приходів, їх прибутків та населення, дається характеристика церковних земель, лісів, ремесел, а також річок та боліт.

У 20-30-х роках ХХ ст. дослідження сільських поселень частково проводили краєзнавці Поділля, об'єднані в різноманітні товариства, комітети й кабінети. Наукові дослідження сільських ландшафтів Поділля розпочалися лише з 70-х років ХХ ст., коли були обґрунтовані загальні теоретичні засади антропогенного ландшафтознавства й виділено клас селитебних ландшафтів (Ф.М. Мільков, 1973). Першими сільські ландшафти Поділля почали вивчати Л.І. Воропай та М.М. Куниця (1982). Вони розглянули «суть селитебных геосистем как сложногенетических интегрированных систем», обґрунтували етапи їх формування, розрахували показники селитебності 52 фізико – географічних районів Поділля [1]. У подальшому сільські ландшафти Поділля частково розглянуті у працях Г.І. Денисика (1998; 2004), Г.І. Денисика та О.І. Бабчинської (2006), О.В. Борисової (2009), проте ці дослідження були несистематичними і стосувалися лише окремих аспектів функціонування сільських ландшафтів.

Як тип ландшафту, села більш стародавні ніж міста. У межах Поділля вони почали формуватися з пізнього палеоліту (40-35 тис. років тому). Строки функціонування сільських поселень у різні часи були неоднаковими: у стародавні від 5-10 до 100-120 років; вік більшості сучасних сіл сягає за кілька століть. Незалежно від строку існування та місця розташування, виникнення села завжди супроводжувалось корінною перебудовою наявних геокомпонентів та ландшафтних комплексів. У сучасній структурі сільських ландшафтів Поділля переважають ландшафтно-техногенні й частково ландшафтно-інженерні системи з фрагментами натуральних або слабкоантропогенізованих ландшафтних комплексів [4].

Серед інших антропогенних ландшафтів, сільські виокремлюються низкою ознак:

– разом з міськими, вони формують своєрідний каркас антропогенних ландшафтів будь-якого регіону. У межах Поділля одна з найщільніших мереж

сільських поселень в Україні: 49 міст, 70 містечок і 3880 сіл. Вони займають площу близько 6600 км², на якій проживає 4024 тис. осіб, з них у селах 2081 тис. осіб або 52 %;

– сільські ландшафти інтегрують у собі дію усіх ланок антропогенного процесу, постійно зростає роль та значення техногенезу [1];

– сільські ландшафти – головні осередки антропогенних змін геокомпонентів і геокомплексів, формують своє специфічне середовище життя й діяльності людей; в їх межах краще зберігаються традиції та звичаї того чи іншого регіону;

– сільські ландшафти – індикатор розвитку чи занепаду, а також сучасного стану не лише селитебних, але й інших антропогенних ландшафтів, що залежать від них або знаходяться з ними у тісних парагенетичних та парадинамічних взаємозв'язках. Вони цілісні природно-господарські утворення й розвиваються за природними і суспільними законами та закономірностями.

Природні умови регіону на всіх історичних етапах були сприятливими для розвитку процесів заселення, господарського, зокрема землеробського, освоєння та формування сільських ландшафтів. Найбільший вплив на ці процеси мали такі природні особливості Поділля: вигідне економіко-географічне розташування на шляхах між країнами Західної та Східної Європи, Причорномор'я і Прибалтики; рівнинний рельєф, щільна річкова мережа та достатня водозабезпеченість території; помірно-континентальний теплий і вологий клімат, сприятливий для життя і господарської діяльності людей; розповсюдження у минулому на заході широколистих, а на сході, переважно, лісостепових ландшафтів із значними ділянками лісів і лучних степів, достатньо родючих сірих і темно-сірих опідзолених ґрунтів, опідзолених і типових чорноземів, багатство та різноманітність природних ресурсів [5].

Серед суспільних чинників для формування сільських ландшафтів Поділля суттєве значення мали групи: соціально-економічних, історико-політичних та етно-демографічних чинників [2]. З урахуванням цих чинників проаналізована придатність природних ресурсів та ландшафтів Поділля для заселення та господарського освоєння.

Зазначено, що на Середньому Придністер'ї знайдено більше 300 стоянок палеоліту й мезоліту. Щільність населення в мезоліті складала 1-2 особи на 100 км² (С.М. Бібіков, 1965). У період Трипілля (IV-III тис. до н.е.) тут проживало пересічно 19 осіб на 1 км², на середньому Побужжі – 7-10 осіб на 1 км² (І.С. Винокур, 1985). Відносно щільно було заселено Поділля слов'янськими землеробськими племенами упродовж I тис. н. е. Поселення слов'ян VI-VII ст. розташовувались гніздами (по 5-7) на відстані 3-5 км і функціонували на одному місці 100-120 років. Початок формування сучасних сільських ландшафтів припадає на VIII-IX ст., найбільш інтенсивний розвиток відбувається у XVI-XVIII ст. (45 % усіх поселень) та у другій половині XX ст. - на початку XXI ст. У приміських зонах спостерігається відродження, у віддалених від міст і містечок районах Поділля – занепад сільських ландшафтів.

У ландшафтознавчих дослідженнях сільських ландшафтів, типологія поселень за їхньою належністю до відповідних ландшафтних комплексів є основною тому, що визначає особливості базових (натуральних чи антропогенних) ландшафтних комплексів, у межах яких формуються сільські поселення, потенціал їх природних ресурсів та здатність до господарського освоєння, а в подальшому стійкість ландшафтних комплексів до антропогенних навантажень, їх вплив на прилеглі ландшафти, а також у значній мірі визначають комфортність сільських ландшафтів для подальшого селитебно-господарського освоєння та перспектив розвитку [6].

Сільські ландшафти будь-якого рангу й типу формуються на природній (натуральній чи антропогенній) основі. Переважно вони займають ландшафтні комплекси типологічного рівня у межах фацій, урочищ та місцевостей відповідних фізико-географічних районів. Використовуючи попередні розробки Л.І. Воропай та М.М. Куниці (1982 р.), а також власні дослідження 2005-2010 років, за належністю сільських поселень до відповідних ландшафтних комплексів сільські ландшафти Поділля можна згрупувати в роди, до ландшафтних комплексів рангу місцевостей – у типи, до ландшафтних комплексів рангу урочищ – у види.

Значна різноманітність сільських ландшафтів та їх регіональні відміни, з урахуванням наявних схем природничого (О.М. Маринич, П.Г. Шищенко, 2003) та антропогенного районування дали можливість провести районування сільських ландшафтів Поділля. Зараз, сільські ландшафти Поділля функціонують у межах двох зон: лісопольової (96 %) і лісопасовищної (Мале Полісся – 4 %).

У межах лісополя виділено крайові структури сільських ландшафтів: Поліський, Подільський, Придністерський та Середньобузький. Краї сільських ландшафтів виокремлюються переважанням у ландшафтній структурі тих чи інших типів місцевостей, до яких приурочені поселення, їх конфігурацією, внутрішньою структурою і, навіть, традиціями та звичаями у будівництві, оформленні будинків, наборі присадибних культур тощо [3].

Краї сільських ландшафтів розділено на 14 районів, межі котрих часто співпадають з межами фізико-географічних областей Поділля. Розташування поселень у межах районів залежить від складності, диференціації, контрастності типів місцевостей та об'єднання ландшафтних комплексів у парадинамічні системи.

Сучасний стан сільських ландшафтів, особливо у депресивних та приміських районах Поділля часто залежить від наявності та розвитку у їх межах несприятливих мікроосередкових процесів – прояву нових ландшафтних, екосистемних, енергетичних й речовинних зв'язків, що формуються у сільському середовищі. Селитебними мікроосередками є як садиби з присадибними ділянками серед лісу, поля, лук, хутори (3-5 садиб) і навіть невеликі села, так і мікроосередки в структурі сільських ландшафтів, у яких розвиваються несприятливі (яри, кар'єри, занедбані ферми, тракторні стани, парки, смітники, тощо) або сприятливі (сучасна забудова, відродження культових споруд, заповідних об'єктів, парків та ін.) процеси [6].

Розвиток несприятливих мікроосередкових процесів у сільських ландшафтах залежить не лише від суспільних та господарських чинників, але й типу місцевостей, до яких вони приурочені. Інтенсивніше розвиваються

несприятливі мікроосередкові процеси в межах заплавної і схилової, а також на контактах схилової і плакорної типів місцевостей. Разом з тим несприятливі мікроосередкові процеси не завжди є небажаними. Покинуті хутори серед розораних або частково занедбаних сільськогосподарських ландшафтів, кар'єри та ферми у селах, поступово перетворюються у своєрідні антропогенні ландшафтні комплекси з підвищеною концентрацією та різноманітністю звичайних і синантропних, а також часто зникаючих видів рослин і тварин, що дало можливість рекомендувати їх у якості заповідних.

Сучасне раціональне використання, а в окремих випадках відродження, сільських ландшафтів Поділля, доцільно проводити різноманітними шляхами (табл.1), серед яких:

- поєднання «двох культур», що враховує як традиційні так і сучасні форми відродження сіл. Ігнорування здобутків минулого є таким же небезпечним, як і їх міфологізація. Звідси для відродження подільського села, приведення в порядок його ландшафту, необхідно використовувати увесь набутий століттями досвід з урахуванням майбутніх тенденцій його розвитку. При цьому у кожному окремому районі Поділля, «поєднання» двох культур матиме свої «відтінки». Поки що зараз села Подільського Придністер'я не подібні до сіл Центрального Поділля, а Західного – до сіл Подільського Побужжя. Це потрібно не лише зберегти, але підсилити;
- перебудувати ландшафтну структуру придорожних і приміських сіл, звернувши особливу увагу на поліпшення їх екологічного стану. Ці села зараз активно розвиваються, але їх стихійний розвиток не призводить до поліпшення комфортності життя людей. Розроблено два проекти можливого раціонального формування ландшафтної структури придорожних сіл;
- збільшення кількості сіл-музеїв під відкритим небом або сіл, де можливе часткове проведення їх «музеєфікації» (окремих частин села, їх «куточків», окремих об'єктів); створення у селах спеціалізованих музеїв у залежності від захоплення їх жителів, або відповідного виду діяльності, звичаїв й традицій. Таких сіл у межах Поділля виокремлено 36, але у майбутньому може бути й більше;

– використання інвестиційних можливостей олігархів, депутатів, зарубіжних інвесторів щодо відродження сіл, де вони народилися, або є у них зацікавленість у використанні коштів для створення у селах ранчо, збереження культових або історичних об'єктів, розвитку аграрного, сільського й «зеленого» туризму, відтворення промислів тощо [6].

Таблиця 1 - Схема ландшафтно-екологічної реконструкції сільського ландшафту

Суб'єкт	Шляхи його реконструкції
Село	<ul style="list-style-type: none"> - екореконструкція села на основі екологізації усіх видів господарської діяльності; - створення здорового й життєздатного архітектурно-ландшафтного середовища; - створення «зелених коридорів»; - підтримка екологічно обґрунтованого співвідношення між територіями зайнятими в господарській діяльності; - впровадження системи безперервної екологічної освіти
Сільські та прилеглі до них ландшафти	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка екологічно врівноваженого стану культурних ландшафтів та їх компонентів; - відновлення до стану культурних занедбаних ландшафтно-інженерних споруд та інших ландшафтних комплексів, що формують сільські ландшафти; - приведення в динамічну екорівновагу сільських і прилеглих до них ландшафтів; - відтворення, збереження та заповідання натуральних і унікальних ландшафтних комплексів, наявних "зелених коридорів"; - підтримка екологічно обґрунтованого співвідношення між натуральними, натурально-антропогенними і антропогенними ландшафтними комплексами в межах сільських ландшафтів
Окремі частини села – «куточки»	<ul style="list-style-type: none"> - екореконструкція згідно вимог будівельної та планувальної екології; - проведення озеленення «куточків», занедбаних ділянок з метою їх включення в «зелені коридори» села; - залучення усіх мешканців села або окремої частини в процес екологізації; - виділення заповідних, історико-архітектурних і культових територій для турисько-рекреаційного використання
Окремі житлові будинки	<ul style="list-style-type: none"> - екореконструкція згідно вимог архітектурно-будівельної екології; - ландшафтний дизайн присадибної ділянки; - використання лише природних матеріалів в процесі будівництва житлових і господарських споруд; - залучення усіх жителів будинку у процеси екологізації
Промисловість	<ul style="list-style-type: none"> - системна екологізація сільської промисловості – молоко- і цегельних, комбікормових та ін. заводів; - екологізація добування й використання мінерально-сировинних і водних ресурсів; - екореконструкція будинків і споруд та екологізація технологій; - виведення шкідливих промислових об'єктів за межі села; - створення промислових заповідних об'єктів

Суб'єкт	Шляхи його реконструкції
Транспорт і енергетика	<ul style="list-style-type: none"> - системна екологізація транспорту й енергетичної системи села; - екологізація транспортних засобів, технологій їх ремонту і обслуговування; - екореконструкція інженерних транспортних споруд-доріг, газо- і водопроводів, електропередач, мостів; - перевід частини транспортної мережі у підземний простір
Сільсько-господарські споруди	<ul style="list-style-type: none"> - виведення з господарського використання занедбаних тракторних станів, тваринницьких ферм або їх реконструкція в сучасні ранчо, конферми тощо; - екореконструкція інженерних споруд-млинів, складів сільгосппродукції, токів тощо; - створення діючих заповідних об'єктів сільськогосподарських споруд
Навчальні заклади	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження системи безперервної екологічної освіти; - впровадження передових екологічних технологій в процесі навчання, окремі дисципліни (фізику, хімію та ін.); - участь усіх школярів, учнів (студентів) училищ та коледжів у процесі екологізації
Склади отрутохімікатів та смітники	<ul style="list-style-type: none"> - знищення або належне облаштування складів мінеральних добрив та отрутохімікатів; - переробка старих звалищ, уникнення формування нових; - впровадження подальшого збору відходів та їх утилізації

Висновки і перспективи подальших досліджень. Методологічною основою дослідження сучасних сільських ландшафтів будь-якого регіону України є вчення про антропогенні ландшафти в основі якого концепція взаємодії суспільства й природи тісно взаємопов'язаних між собою складових ландшафтної сфери Землі, що динамічно розвиваються у просторі і часі. У цій взаємодії селитебні, зокрема сільські, ландшафти відіграють роль своєрідного каркасу, що є індикатором змін структурної організації натурально-антропогенних та антропогенних геокомпонентів та ландшафтних комплексів, а також розвитку нових ландшафтних, екосистемних, енергетичних та речовинних взаємозв'язків з довкіллям. Поділля (площа 60,9 тис. км² або 10,1 % території України), як регіон стародавнього заселення, де сформувалася одна з найщільніших (7-8 поселень на 100 км²) мереж сільських поселень України є гарним модельним регіоном для пізнання суті сільських ландшафтів.

Сільські ландшафти й тепер є індикатором розвитку Поділля, що зумовлено низкою їх специфічних ознак: сільські ландшафти формують каркас антропогенних ландшафтів регіону, інтегрують у собі дію усіх ланок

антропогенного процесу, є осередками антропогенних змін геокомпонентів і ландшафтних комплексів, формують своє, специфічне середовище життя й діяльності людей.

Відродження подільського села, поліпшення структури його ландшафту та раціональне використання сільських ландшафтів Поділля можливе в результаті оптимізації в їхніх межах небажаних мікроосередкових процесів і явищ, упровадження та активного розвитку нових напрямів формування сільських ландшафтів: поєднання «двох культур», перебудови придорожніх і приміських сіл, розбудови сіл як музеїв під відкритим небом або часткова їх музеєфікація, використання можливостей вітчизняних та закордонних інвесторів та коштів приватних осіб для створення в селах «ранчо», побудови культових споруд, розвитку сільських видів туризму: аграрного, «зеленого», сільських промислів, пов'язаних з господарською діяльністю тощо.

Список використаних джерел:

1. Воропай Л.И. Селитебные геосистемы физико-географических районов Подолии / Л.И. Воропай, М.О. Куниця. – Черновцы: ЧГУ, 1982. – 90 с.
2. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г.І. Денисик. – Вінниця: Арбат, 1998. – 292 с.
3. Денисик Г.І. Лісополе України / Г.І. Денисик. – Вінниця: Тезис, 2001. – 256с.
4. Кізюн А.Г. Комплексність досліджень сільських селитебних ландшафтів Поділля / А.Г. Кізюн // Сучасний стан і тенденції розвитку економіки регіонів в контексті євроінтеграційних процесів : Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Ялта - Вінниця: ВТЕІ КНЕУ, 2007. - С. 21-24.
5. Кізюн А. Г. Сільські селитебні ландшафти: суть і проблеми / А.Г. Кізюн // Наукові записки ВДПУ. Серія: Географія. – 2007. - № 13. – С. 42-45.
6. Кізюн А.Г. Оптимізація сучасної структури сільських селитебних ландшафтів / Денисик Г.І., Кізюн А.Г. // Антонінський край у просторі і часі: Збірник матеріалів Міжнародної науково-краєзнавчої конференції. Т. 2 – Житомир: ЖОШПО, 2008. - С. 151-154.

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ,
ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ
ВИМІРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
VI Міжнародної науково-практичної конференції**

17 – 19 вересня 2018 року

Частина II

Редактор: Фатєєва Т.Д.
Комп'ютерна верстка: Білоус Т.В.

Підп. до друку 31.08.2018р. Формат 60x84/16. Папір письм.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. .28,83
Обл.-вид. арк.23,78. Тираж 2. Зам. № 381

Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25